

Mail 14.1.2016 Bjørnar Seppola bjseppola@hotmail.com

HØRINGSdokUMENT FOR 2-ÅRIG PROSJEKT – KVENSKE BIBLIOTEKTJENESTE

Kommentar fra Kvenlandsforbundet v Bjørnar Seppola, 9143 Skibotn

Det vises til høringsdokument mottatt 8.12.2015.

Vi (Kvenlandsforbundet) har følgende kommentarer.

1. Leseferdighet i den kvenske/norskfinske minoriteten

Dette høringsdokumentet har en vesentlig mangel. Der er ikke foretatt noen analyse av hvor mange lesere av kvensk man kan forvente å finne i Norge. Riktignok sier man på side 7 at en viktig forutsetning for bibliotekjeneste er at brukerne har språklig kompetanse til å lese¹, men prosjektbeskrivelsen går ikke nærmere inn på denne problemstillingen. I innledningen skriver dere noe om at minoritetsgruppen er på 10 – 15000 personer, og dette kan lett oppfattes som om dette er antall personer som leser kvensk.

Utvikling i leseferdighet blant kvener/norskfinner er godt kjent. Fram til 1936 hadde kvenske/norskfinske barn født og oppvokst i Norge tilgang til leseopplæring i eget språk gjennom norsk grunnskole. Riktignok ble det stedvis og fra tid til annen lagt hindringer i vegen for at leseopplæring i annet i norsk skulle gis, men det statistiske materialet som er tilgjengelig, viser at 50 – 100 barn pr år fikk slik opplæring. Av dette kan vi slutte at i årene før siste krigen levde det i Norge 4 - 7000 kvener/norskfinner som hadde fått leseopplæring.

De fleste som fikk slik opplæring er nå gått bort. De få som ennå lever, er i 90-års alderen.

Da finsk/kvensk kom tilbake til grunnskolen i 1997, var der ikke lengre skolebarn med norskfødte foreldre som snakket kvensk/norskfinsk i Norge. I stedet for vanlig leseopplæring gav skoleverket derfor de kvenske/norskfinske etterkommere, opplæring i finsk og kvensk som fremmedspråk, men dette gav ikke språklig kompetanse på nødvendig nivå for å kunne lese bøker.

Etter at leseopplæringa i grunnskolen ble stengt i 1936, har noen 10-talls ildsjeler i voksen alder lært seg å lese gjennom selvstudier og opphold på læresteder. UITØ har de siste år gjort noen forsøk med voksenopplæring for kvensk/finsktalende født i Norge. Disse kursene har hatt mer en 40 deltakere, men mindre en halvparten av deltakerne har nådd språklig kompetanse nødvendig for lesing av litteratur på kvensk. Til sammen er antallet norskfødte kvener/norskfinner som kan lese kvensk godt under 50 personer. Og dette burde kommet fram i prosjektbeskrivelsen. Med den innledende bemerkning om at minoritetsgruppen er på 10 – 15000 kan de bevilgende myndigheter lett bli forledet til å tro at dette er tallet på potensielle lesere, og således bli ført bak lyset. Det riktige tallet, at den potensielle lesergruppen er mindre in 50 personer, må selvfølgelig komme fram i en søknad om et prosjekt som nødvendigvis vil legge beslag på deler av de små midler som skal brukes til revitalisering av minoritetskulturen.

I tillegg til disse under 50 norskfødte personer som kan lese kvensk, bor der i Troms og Finnmark rundt 1400 finske borgere som har fått lese og skriveopplæring i finsk på sine hjemsteder i Finland. I disse familiene fins der også barn og ungdom som har lært å snakke ulike dialekter av finsk i sine hjem og fått lese og skriveopplæring i finsk i norsk grunnskole. Totalt er der i Troms og Finnmark rundt 1600 personer som leser finsk. Men etter hva vi har erfart får disse sine behov for bibliotekjenester dekket via Finsk bibliotekjeneste, etablert i 1985 ved Finnmarks Fylkesbibliotek. Vi vil frarå en oppsplitting av de små

¹ Jfr midt på side 7 «Det er en grunnleggende forutsetning for å etablere og opprettholde en minoritetsspråklig bibliotekjeneste at ny og aktuell litteratur produseres og at brukergruppen har språklig kompetanse til å lese.»

ressursene som er til stede og anbefale at kvenskspråklig litteratur, inntil denne når et større omfang, inkorporeres i Finsk bibliotekjeneste.

2. Behovet for revitalisering

Det er sterkt behov for språklig revitalisering for kvener/norskfinner. Men revitaliseringstiltakene må settes inn i en ramme hvor man skritt for skritt går framover i en progresjon som virker naturlig. Det kan ikke være riktig å starte med bibliotekjeneste, og først når det er gjort, sette i gang med leseopplæring.

Språkopplæring og leseopplæring må komme først. Og de små ressursene som er disponible, må i første omgang, settes inn i tiltak som lærer opp nye talere av kvensk/finsk. Deretter må man gå videre med leseopplæring. Når antallet lesere har nådd et høyere nivå vil så tiden være moden for å starte en egen bibliotekjeneste for kvenskspråklig litteratur. Og da også på bakgrunn av en etterprøvable vurdering av hvor mange potensielle lesere av kvensk som finnes. Vi er således ikke imot at det bygges opp en kvensk bibliotekjeneste, men vi er bekymret om dette skal skje på bekostning av språklige revitaliseringstiltak. Midler bevilget til språklig revitalisering bør derfor ikke settes inn i utvikling av bibliotekjeneste før tiden blir moden for en slik tjeneste. Dvs før man via språklige revitaliseringstiltak har fått opp antallet potensielle lesere på et nivå hvor det er naturlig med egen bibliotekjeneste. Vi har merket oss sitatet fra ELDA-rapporten (European Language Diversity for All) som konkluderer med at kvensk er et alvorlig truet språk, og at det kreves umiddelbare og effektive tiltak for å støtte og fremme vedlikehold og revitalisering av kvensk språk. Vi er enig i at bibliotekjeneste har en viktig funksjon og er et verdigfult bidrag i vedlikehold av språk sett i et lengre tidsperspektiv, men vet ikke om bibliotekjeneste er tiltak med **umiddelbar og effektiv virkning** på revitalisering av kvensk språk. Det er snarere slik at fokusering på bibliotekjeneste kan bidra til å flytte oppmerksomheten bort fra andre tiltak som kan gi umiddelbar og effektiv virkning. En massiv satsing på språklig opplæring i barnehage, skole og voksenopplæring kan gi rask og effektiv virkning.

3. Utviklingen for kvensk og finsk

Det er en utbredt misforståelse at kvensk og finsk de siste hundreårene har utviklet seg i ulike retninger. Det riktige er at kvensk og finsk har smeltet mer og mer sammen etter at de to språkene fikk felles skriftspråk gjennom den felles bibel som ble utformet og trykket i Stocholm fra og med 1642, i stadig nye opplag, og spredt blant finsk- og kvensktalende overalt i Norden.

I tidlig middelalder var Finland og Kvenland to forskjellige land. Og naturlig nok med hvert sitt språk. Men begge landene ble underlagt Sverige, og hundreårene som fulgte, og ikke minst under de 300 årene med felles skriftspråk, vokste de to språkene mer og mer sammen.

Vi har eksempler på språket i «Egentlige Finland» gjennom bøkene til Mikael Agricola på 1500-tallet og vi har eksempler på gammelt østfinsk (kvensk) gjennom nedtegnelsene som Elias Lønnot gjorde øst for Oulu, på tidlig 1800-tall og gjennom «Kvensens ed til kongen» i Alta i 1743. Forskjellene mellom kvensk og finsk var på 1800-tallet betydelige, men i dag forstår øst-finner (kvener) og vestfinner hverandre fullt ut. Dette tilsier også at bibliotekjenesten for de to gruppene kan være nært knyttet sammen.

I revitaliseringsarbeidet vil vi fraråde å gjøre et skille mellom kvensk og finsk hva gjelder muntlig språkopplæring. Folk må få lov til å utvikle sitt muntlige språk som de selv ønsker. I de skriftlige arbeidene derimot, kan det være grunn til å gjøre et skille mellom skrevet kvensk og skrevet finsk, siden nå Norge har bestemt seg for at skrevet kvensk skal være et eget språk. Forskjellen mellom finsk og kvensk blir som mellom bokmål og nynorsk. Det er to skriftspråk, men de fleste nordmenn snakker dialekter som er blandinger av de to skriftlige variantene. Slik er det også med talemålet til kvener/norskfinner. Det er en

blanding mellom de to variantene.

4. Hvem er dette prosjektet for?

Den europeiske pakten om region- eller minoritetsspråk (European Charter for regional or Minority Languages) er ratifisert av Norge (1998). Paktens fastsetter prinsipper for statens arbeid med minoritetsspråkene. Det er i paktens fastsatt at arbeidet skal foregå i samarbeid med språkbrukerne (Users of the language). Så langt vi kjenner til er ingen av prosjektlederne i dette prosjektet språkbrukere. Heller ikke på eiernivået kan vi se at språkbrukerne er til stede.

Det bør framgå av prosjektbeskrivelsen hvordan kravet til samarbeid med språkbrukere skal oppfylles. Dette er et krav som i framtiden vil bli mer og mer aktuelt siden ekspertkomiteen i sin kommentar til Norges forrige rapport (2014) etterspurte samarbeid med språkbrukerne når tiltakene skal utformes. Vi må derfor regne med at komiteen kommer tilbake til dette spørsmålet når Norge skal skrive sin neste rapport. Kvenlandsforbundet er en av de organisasjonene som Europarådets ekspertkomite samarbeider med og spør når de skal vurdere de norske tiltakene. Vi er en av tre frivillige organisasjon som representerer språkbrukerne. Vi blir bedt om å gi en skyggerapport til de tiltak som Norge presenterer i sine rapporter til Europarådet og vi gjør det og vi har også korrespondanse med Europarådet hvor innholdet i rapportene blir drøftet.

Kvensentrene, språksentrene, kvensk stedsnavnstjeneste, Ruija kvenmuseum, Finskavdelinga ved UITØ, m.fl er ikke representanter for språkbrukere, men de er kommunale, fylkeskommunale og statlige institusjoner som arbeider med kvenske spørsmål. Om kommunale og statlige institusjoner på egen hånd skal utforme ønskene til de kvenske språkbrukerne for så å fremme dem som økonomiske krav overfor stat og kommune så blir det helt feil. Det blir som en ny variant av folkeeventyret om Bukken og havresekken

Det er videre uklart hvem sine behov dette prosjektet skal dekke. Er det et behov sprunget ut av språkbrukernes ønsker, eller springer prosjektet ut fra et behov fra bibliotekenes side for finansiering av nye stillinger og økt virksomhet? Hvilke miljøer av språkbrukere har i tilfelle fremmet ønske om egen bibliotekstjeneste for kvensk litteratur Antall bøker på kvensk er en håndfull. Antallet som kan lese kvensk er under 50 personer.

5. Forslag til forbedringer

Vi anbefaler i tillegg til ovennevnte forbedringer at prosjektet forbedres ved at det legges opp til et nærmere samarbeid med språkbrukerne. Dette kan gjøres ved at representanter for språkbrukerne får reell anledning til deltagelse i prosjektgruppa ved representanter som ER språkbrukere. Men skal språkbrukerne kunne delta, må det legges inn økonomi i prosjektet som gjør det mulig for dem å delta. Vi har blant medlemmene folk som kunne gjøre en innsats i dette arbeidet og således sikre at arbeidet skjer i samarbeid med språkbrukere. Men folk er i arbeid og vårt lille forbund har ikke økonomi til å kjøpe dem fri fra arbeid slik at de kan delta. Vi regner med at også de andre organisasjonene har folk som er språkbrukere og som kan bidra om forholdene legges til rette for det.

Vi har merket oss at dere og andre offentlige institusjoner har lagt opp til en strategi hvor dere inviterer oss til å komme med uttalelser, men vi har ikke økonomi til lønnet sekretærhjelp og kan derfor kun besvare en liten del av de henvendelser vi får. Vi kan kun gi kommentarer og uttalelser i den grad de tillitsvalgte har av ledig kapasitet på fritida. Resultatet av denne situasjonen er at rapportene til Europarådet også framtida blir å inneholde at tiltakene for kvener/norskfinner foregår uten samarbeid med språkbrukerne.

Skibotn, 14. januar 2015

Bjørnar Seppola
-leder KLF-